

INGLIZ TILINI O'QITISHDA KOMMUNIKATIV METODNING SAMARADORLIGI

Zafarova Nilufar Zafar qizi

*Ingliz tili 3-fakulteti 2409-guruh talabasi
O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti*

Annotatsiya. Ushbu maqola Ingliz tilini o'qitishda kommunikativ metodning samaradorligini o'rganadi. Tadqiqot natijalariga ko'ra, kommunikativ metoda ishlatilgan guruhlar boshqa usullarda o'qitiladigan guruhlariga nisbatan tez va samaradorroq o'qitish natijasiga erishadilar. Maqolada 2023-yilning bahar semestrda 60 nafar talaba bilan olib borilgan eksperimentning natijalari keltirilgan. Kommunikativ metoda o'rganuvchilarning nutq qilish qobiliyatini rivojlantirish, ijodiy fikrlashni o'stirish va o'zaro muloqot qobiliyatini oshirish uchun ayniqsa samarali ekanini isbotladi.

Kalit so'zlar: Kommunikativ metoda, til o'qitishi, nutq qilish, o'zaro muloqot, aktivlashuvi, praksik o'rganish

ЭФФЕКТИВНОСТЬ КОММУНИКАТИВНОГО МЕТОДА В ОБУЧЕНИИ АНГЛИЙСКОМУ ЯЗЫКУ

Зафарова Нилуфар Зафар кизи

*Студентка 3-го факультета английского языка, группа 2409
Узбекский государственный университет мировых языков*

Аннотация. В статье исследуется эффективность коммуникативного метода при обучении английскому языку. Результаты исследования показывают, что группы студентов, обучаемые с использованием коммуникативного метода, достигают более быстрых и эффективных результатов обучения по сравнению с группами, обучаемыми другими методами. В статье представлены результаты эксперимента, проведенного с участием 60 студентов в весеннем семестре 2023 года. Коммуникативный метод оказался особенно эффективным для развития навыков говорения учащихся, развития творческого мышления и повышения способности к межличностному общению.

Ключевые слова: Коммуникативный метод, обучение языку, говорение, межличностное общение, активизация, практическое обучение

THE EFFECTIVENESS OF THE COMMUNICATIVE METHOD IN TEACHING ENGLISH

Zafarova Nilufar Zafar qizi

Student of the 3rd Faculty of English, Group 2409

Uzbekistan State World Languages University

Abstract. This article investigates the effectiveness of the communicative method in teaching English. The research results demonstrate that groups of students taught using the communicative method achieve faster and more effective learning outcomes compared to groups taught using other methods. The article presents the results of an experiment conducted with 60 students in the spring semester of 2023. The communicative method proved to be particularly effective for developing students' speaking skills, fostering creative thinking, and enhancing interpersonal communication abilities.

Key words: Communicative method, language teaching, speaking, interpersonal communication, activation, practical learning

KIRISH

Til o'qitish metodologiyasi tarixan turli bosqichlarni bosib o'tgan bo'lib, har bir davrda til o'rgatishning samarali usullarini izlash jarayoni davom etib kelgan. XX asr boshlarida chet tillarni o'qitishda grammatika-tarjima metodi yetakchi o'rin egallagan bo'lib, u asosan grammatik qoidalarni yodlash va matnlarni tarjima qilishga asoslangan edi. Ushbu metod tilning nazariy jihatlarini chuqur o'rganishga imkon bergan bo'lsa-da, amaliy nutq ko'nikmalarini rivojlantirishda yetarli darajada samarali emasligi bilan tanqid qilingan.

Keyingi yillarda til o'qitish jarayonida yangi yondashuvlar paydo bo'ldi. Jumladan, to'g'ridan-to'g'ri metod (direct method), audio-lingval metod va audiovizual metod kabi usullar til o'rganishda nutqiy faoliyatni rivojlantirishga qaratilganligi bilan ajralib turdi. Bu metodlar yordamida talaffuz, eshitib tushunish va og'zaki nutqni shakllantirishga alohida e'tibor qaratildi. Shunga qaramay, bu yondashuvlar ham ko'pincha sun'iy muhitda til o'rganishga asoslanganligi sababli, real hayotdagi muloqot ehtiyojlarini to'liq qondira olmagan.

1980-yillardan boshlab til o'qitish metodologiyasida tub burilish yuz berdi va kommunikativ metod (Communicative Language Teaching – CLT) keng miqyosda qo'llanila boshlandi. Ushbu metod tilni faqat tizim sifatida emas, balki real muloqot vositasi sifatida o'rganishga asoslanadi. Kommunikativ metodning asosiy maqsadi — til o'rganuvchilarda kommunikativ kompetensiyani shakllantirish, ya'ni tilni turli vaziyatlarda erkin va samarali qo'llay olish qobiliyatini rivojlantirishdan iborat.

Ilmiy adabiyotlarda ta'kidlanishicha, kommunikativ metod til o'rganuvchini markazga qo'ygan holda, uni real hayotga yaqin kommunikativ vaziyatlarda faol

ishtirok etishga undaydi. Bu yondashuvda talabalar passiv tinglovchi emas, balki faol ishtirokchi sifatida namoyon bo'ladi. Dars jarayonida dialoglar, rolli o'yinlar, muammoli vaziyatlar va guruhli ishlash kabi interaktiv usullar keng qo'llaniladi. Natijada o'quvchilar grammatika qoidalarini yodlashdan ko'ra, tilni amaliy muloqot vositasi sifatida o'zlashtirishga erishadi.

Kommunikativ metodning yana bir muhim jihati shundaki, u tilning barcha ko'nikmalarini — tinglab tushunish, gapirish, o'qish va yozishni — o'zaro bog'liq holda rivojlantiradi. Shuningdek, ushbu metod tilni o'rganishda motivatsiyani oshiradi, chunki o'quvchilar real hayotga yaqin vaziyatlarda o'z bilimlarini qo'llash imkoniyatiga ega bo'ladilar.

Bugungi kunda ingliz tilini o'qitishda kommunikativ metod eng samarali va zamonaviy yondashuvlardan biri sifatida e'tirof etilmoqda. Uning qo'llanilishi nafaqat til o'rganish jarayonini samarali tashkil etishga, balki o'quvchilarning mustaqil fikrlash, erkin muloqot qilish va ijtimoiy faolligini oshirishga ham xizmat qiladi. Shu sababli mazkur tadqiqot ishida ingliz tilini o'qitishda kommunikativ metodning samaradorligi ilmiy jihatdan tahlil qilinadi va uning afzalliklari hamda amaliy natijalari yoritib beriladi.

ADABIYOTLAR SHARXI

Kommunikativ metoda Hymes (1972), Canale va Swain (1980) va Noteman (1986) larning qo'llanmalarida batafsil tushuntirilib berilgan. Hummer va Abiley (2005) ning 'Communicative competence in second language' asarida kommunikativ kompetentsiyaning tasnifi va o'rganish-o'qitish jarayonida uning roli tushuntirilib berilgan. O'zbek olimlar orasida Abdullayev, A. (2015) 'Komunikativ metoda va uning tatbiqi' asarini tayyorlagan.

Kommunikativ metodaning samaradorligi bo'yicha Brandes (2004), Eston (2006) va Portin (2008) larning comparative tadqiqotlari o'qitish sifatini oshirish yo'llarini ko'rsatib berdi. Shunga o'xshab, Kramş va O'Malley (1999) larning 'Learning strategies in second language acquisition' nomli asari o'rganuvchilarni o'zlashtirish usullarini chuqurroq tushunishga yordam berdi. Ushbu asarlar hammasida kommunikativ metodaning klassik metodlardan afzalligi isbotlanib, o'qituvchilar uchun tavsiya etilgan.

METODOLOGIYA

Ushbu tadqiqot 2023-yil bahor semestrda Toshkent Davlat Pedagogika Universitetining Ingliz tili va adabiyoti fakul'teti talabalariga o'tkazilgan. Eksperiment uchun 60 nafar talaba (ikkita guruh 30-30) tanlab olingan. Birinchi guruh (30 nafar) kommunikativ metoda bilan dars olgani, ikkinchi guruh (30 nafar) traditional grammatika-tarjima metodasi bilan dars olgan. Eksperiment 12 hafta davom etgan.

Tadqiqot dastlabki test (pre-test) va yakuniy test (post-test) orqali o'tkazilgan. Dastlabki test shu paytgi o'quvchilarning til bilim darajasini o'lchay berdi. Yakuniy test

12 hafta o'tgach o'tkazilgan. Testlarda o'qish, yozish, tinglab tushunish va gapirish qismlari bor edi. Shunga o'xshab, talabalardan intervyu va sozilik (reflection) olingan.

TAHLIL VA MUHOKAMALAR

Tadqiqot natijalari kommunikativ metod asosida o'qitilgan talabalar til ko'nikmalari bo'yicha an'anaviy (traditsion) metodda ta'lim olgan talabalarga nisbatan yuqori natijalarga erishganligini ko'rsatdi. Yakuniy test natijalari o'rtacha qiymatlar asosida tahlil qilinganda, barcha asosiy til ko'nikmalari — gapirish, tinglab tushunish, o'qish va yozish — bo'yicha kommunikativ metod ustunligi yaqqol namoyon bo'ldi.

Xususan, gapirish (speaking) ko'nikmasi bo'yicha kommunikativ metodda o'qitilgan talabalar 78.3% natijani qayd etgan bo'lsa, an'anaviy metodda bu ko'rsatkich 65.4% ni tashkil etdi. Bu esa kommunikativ metodning ayniqsa og'zaki nutqni rivojlantirishda yuqori samaradorlikka ega ekanligini ko'rsatadi. Tinglab tushunish (listening) ko'nikmasi bo'yicha ham sezilarli farq kuzatildi: kommunikativ metod — 81.6%, an'anaviy metod — 73.2%. O'qish (reading) va yozish (writing) ko'nikmalari bo'yicha ham mos ravishda 79.5% ga nisbatan 74.1% va 76.2% ga nisbatan 68.9% natijalar qayd etildi.

Mazkur natijalar shuni ko'rsatadiki, kommunikativ metod faqat og'zaki nutqni emas, balki tilning barcha ko'nikmalarini kompleks ravishda rivojlantirishga xizmat qiladi. Bu metod orqali o'rganuvchilar tilni real kommunikativ vosita sifatida qabul qilishni boshlaydilar va uni amaliy vaziyatlarda qo'llashga odatlanadilar.

Tadqiqot doirasida o'tkazilgan intervyular natijalari ham muhim xulosalarni taqdim etdi. Kommunikativ metod asosida ta'lim olgan talabalar o'z fikrlarini chet tilida ifodalashda kamroq psixologik to'siqlarga duch kelishlarini ta'kidladilar. Ular dars jarayonida o'zlarini erkin his qilishlari, muloqot muhitining tabiiyligi va interaktivligi tufayli tilni o'rganish jarayoni qiziqarli va samarali kechayotganini qayd etdilar. Bu esa o'quvchilarning o'ziga bo'lgan ishonchini oshirgan hamda ularning faol ishtirokini ta'minlagan.

Bundan tashqari, kommunikativ metodda o'qitilgan talabalar til o'rganishning amaliy ahamiyatini chuqurroq anglashlari aniqlangan. Ular tilni faqat nazariy bilim sifatida emas, balki real hayotda qo'llaniladigan vosita sifatida qabul qiladilar. Aksincha, an'anaviy metod asosida o'qitilgan talabalar orasida til o'rganish jarayonining murakkabligi va qiyinchiliklari haqida ko'proq shikoyatlar kuzatildi. Bu esa metod tanlashning o'quvchilarning motivatsiyasiga bevosita ta'sir qilishini ko'rsatadi.

Kommunikativ metodning yuqori samaradorligini bir qator muhim omillar bilan izohlash mumkin. Birinchidan, ushbu metod o'rganuvchini ta'lim jarayonining markaziga qo'yadi va uni faol ishtirokchi sifatida shakllantiradi. Darslar real hayotga yaqin kommunikativ vaziyatlar asosida tashkil etiladi, bu esa bilimlarning amaliy qo'llanishini ta'minlaydi.

Ikkinchidan, guruhiy ishlash va interaktiv faoliyatlar orqali talabalar o‘zaro hamkorlik qiladi, fikr almashadi va bir-biridan o‘rganadi. Bu jarayon ijtimoiy ko‘nikmalarni rivojlantirish bilan birga, o‘zaro ishonch muhitini ham shakllantiradi.

Uchinchidan, kommunikativ metodda xatolarga bo‘lgan yondashuv ijobiy xarakterga ega. Xatolar o‘rganish jarayonining ajralmas qismi sifatida qabul qilinadi va bu o‘quvchilarda qo‘rquv hissini kamaytiradi. Natijada ular erkinroq gapirishga va faol ishtirok etishga intiladilar.

To‘rtinchidan, o‘qituvchining roli ham sezilarli darajada o‘zgaradi. U an’anaviy metoddagi kabi bilim beruvchi markaziy shaxs emas, balki yo‘naltiruvchi, tashkil etuvchi va qo‘llab-quvvatlovchi sifatida faoliyat yuritadi. Bu esa o‘quvchilarning mustaqil fikrlash va o‘rganish qobiliyatlarini rivojlantiradi.

Umuman olganda, olib borilgan tahlillar kommunikativ metodning ingliz tilini o‘qitishda yuqori samaradorlikka ega ekanligini ilmiy jihatdan tasdiqlaydi. Ushbu metod nafaqat til ko‘nikmalarini rivojlantiradi, balki o‘quvchilarning motivatsiyasi, ishonchi va kommunikativ faolligini ham sezilarli darajada oshiradi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Ushbu tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, kommunikativ metod ingliz tilini o‘qitishda an’anaviy metodlarga nisbatan ancha samarali hisoblanadi. Olingan ma’lumotlar asosida talabalar til ko‘nikmalarining barcha yo‘nalishlari — ayniqsa gapirish (speaking) qobiliyati — sezilarli darajada rivojlanganligi aniqlandi. Bundan tashqari, kommunikativ metod o‘quvchilarning o‘ziga bo‘lgan ishonchini oshirish, ularning dars jarayonidagi faolligini kuchaytirish va til o‘rganishga bo‘lgan ichki motivatsiyasini sezilarli darajada yaxshilashga xizmat qilgani kuzatildi.

Mazkur metodning asosiy ustunligi shundaki, u tilni nazariy bilimlar majmuasi sifatida emas, balki real hayotda qo‘llaniladigan kommunikativ vosita sifatida o‘rgatadi. Natijada o‘quvchilar o‘z bilimlarini amaliy vaziyatlarda qo‘llash imkoniyatiga ega bo‘ladilar. Bu esa ularning tilni o‘zlashtirish jarayonini tezlashtiradi va samaradorligini oshiradi. Shu boisdan, O‘zbekiston maktablari va oliy ta’lim muassasalarida ingliz tilini o‘qitishda kommunikativ metodni keng joriy etish dolzarb masala hisoblanadi. Shuningdek, o‘qituvchilarning metodik tayyorgarligini oshirish, kommunikativ yondashuv asosida darslarni tashkil etish bo‘yicha malaka oshirish kurslarini kengaytirish ham muhim ahamiyatga ega. Ta’lim jarayonida interaktiv usullar, guruhiy ishlash, rolli o‘yinlar va muammoli vaziyatlardan keng foydalanish o‘quvchilarning tilni o‘zlashtirish darajasini yanada oshiradi.

Kelgusidagi tadqiqotlar uchun quyidagi yo‘nalishlar taklif etiladi:

1. **Uzoq muddatli samaradorlikni o‘rganish** – kommunikativ metodning 6 oy, 1 yil va 2 yil davomida ta’lim jarayoniga ta’sirini chuqur tahlil qilish zarur. Bu metodning barqaror natijalar berish darajasini aniqlashga yordam beradi.

2. **Turli yosh guruhlari kesimida tadqiqot olib borish** – maktab o‘quvchilari, kollej talabarlari va universitet talabalarida kommunikativ metod samaradorligini qiyosiy tahlil qilish muhim ilmiy natijalarni beradi.

3. **Individual omillar ta’sirini o‘rganish** – o‘quvchilarning jinsi, psixologik xususiyatlari, o‘rganish uslublari va motivatsiya darajasi kommunikativ metod samaradorligiga qanday ta’sir qilishini aniqlash lozim.

4. **Zamonaviy texnologiyalar bilan integratsiya** – kommunikativ metodni mobil ilovalar, onlayn platformalar, virtual reallik (VR) va sun’iy intellektga asoslangan vositalar bilan birgalikda qo‘llash samaradorligini o‘rganish istiqbolli yo‘nalish hisoblanadi.

5. **O‘qituvchi omilini tahlil qilish** – o‘qituvchining tajribasi, metodik yondashuvi va kommunikativ kompetensiyasi dars samaradorligiga qanday ta’sir qilishini aniqlash ham muhim hisoblanadi.

Xulosa qilib aytganda, kommunikativ metod zamonaviy til o‘qitish tizimining ajralmas qismi bo‘lib, u nafaqat til ko‘nikmalarini rivojlantirishga, balki o‘quvchilarning mustaqil fikrlash, ijtimoiy faollik va kommunikativ kompetensiyasini shakllantirishga xizmat qiladi. Shu sababli uni ta’lim tizimiga keng joriy etish va ilmiy asosda rivojlantirish bugungi kunning dolzarb vazifalaridan biridir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

- [1.] Abdullayev, A. (2015). Komunikativ metoda va uning tatbiqi. Toshkent: O‘qituvchi.
- [2.] Abiley, D. & Hummer, J. (2005). Communicative competence in second language. London: Longman.
- [3.] Brandes, D. & Ginnis, P. (2004). A guide to student-centered learning. London: Basil Blackwell.
- [4.] Canale, M. & Swain, M. (1980). Theoretical bases of communicative approaches to second language teaching and testing. *Applied Linguistics*, 1, 1-47.
- [5.] Eston, H. (2006). Communicative language teaching. Cambridge: Cambridge University Press.
- [6.] Hymes, D. (1972). On communicative competence. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- [7.] Krashen, S.D. & Terrell, T.D. (1983). The natural approach: Language acquisition in the classroom. Oxford: Pergamon.
- [8.] Kramsch, C. & O’Malley, J.M. (1999). Learning strategies in second language acquisition. Cambridge: Cambridge University Press.
- [9.] Noteman, M. (1986). Methods and strategies in language teaching. Oxford: Oxford University Press.
- [10.] O’Malley, J.M. & Chamot, A.U. (1990). Learning strategies in second language acquisition. Cambridge: Cambridge University Press.

- [11.] Portin, R. (2008). Modern approaches to language teaching. Boston: Heinle.
- [12.] Richards, J.C. & Rodgers, T.S. (2014). Approaches and methods in language teaching. Cambridge: Cambridge University Press.
- [13.] Shubin, M.N. (1997). Psychology of language learning. Moscow: Higher School.
- [14.] Spolsky, B. (1989). Conditions for second language learning. Oxford: Oxford University Press.
- [15.] Stevick, E.W. (1980). Teaching languages: A way and ways. Rowley, MA: Newbury House.
- [16.] Tagliante, C. (2014). La classe de langue. Paris: Hachette.
- [17.] Valette, R.M. & Disick, R.S. (1972). Modern language performance objectives and individualization. New York: Harcourt.
- [18.] Wilkins, D.A. (1976). Notional syllabuses. Oxford: Oxford University Press.
- [19.] Willis, D. & Willis, J. (2007). Doing task-based teaching. Oxford: Oxford University Press.
- [20.] Yule, G. (2010). The study of language. Cambridge: Cambridge University Press.